

Ningú no sobreviu gaire estona sota l'aigua (Petrarca)

- 2 de juliol del 2020 a les 12.00 h
- Sala d'actes del 2on pis del Centre Cultural La Llacuna, Andorra la Vella

Robert Basart

Amic i biògraf oficial de l'escriptor Antoni Morell i Mora

Hola, i bon dia a tothom!

Comença aquí un nou cicle de conferències de la Societat Andorrana de Ciències. La d'avui en principi estava prevista haver-la fet el 27 de març, però finalment serà en línia, mitjançant el canal de YouTube de la SAC, a causa de la pandèmia, que malauradament ens ha afectat a tots plegats i de la qual no estem guarits del tot encara.

És per això que ara em trobo aquí, al Centre Cultural La Llacuna, amb un auditori gairebé buit, i parlant-vos mitjançant la càmera. Cosa, val a dir, a la qual no hi estic acostumat. Si miro a la càmera no puc llegir, i, si lleigeixo, tampoc no puc mirar a la càmera. El millor seria saber-me tota la conferència de memòria, però d'això tampoc no me'n sobra gaire. Així que, ja em disculparan, si la cosa no queda tal com m'hauria agradat i com tots vostès es mereixen.

I ara ja, sense més preàmbuls, començaré.

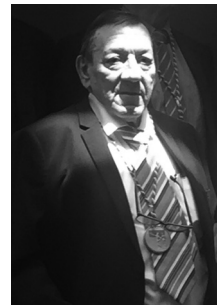
Excel·lentíssimes autoritats, senyores i senyors,

Voldria iniciar aquesta comunicació, agraïnt, en primer lloc, a la Societat Andorrana de Ciències, el fet d'haver-me convidat a la conferència inaugural d'aquest any, la qual, com no podia ser d'una altra manera, estarà dedicada a la memòria del senyor Antoni Morell i Mora. Fent-ho així, volem sumar-nos també a tot aquest reguitzell d'actes –estroncats per l'epidèmia–, els quals no pretenen altra cosa que honorar la immensa figura de l'intel·lectual més gran que ha donat el nostre país en els darrers segles.

En la conferència d'avui intentaré d'explicar-los, a tots vostès, el *com* i el *per què* del treball *La meva obra és Andorra. Antoni Morell, l'humanista andorrà*, tal com m'han demanat els amics de la SAC.

Així és que, si els sembla bé, començaré pel *com* per tal que es pugui arribar a entendre millor el *per què*.

Vaig arribar al Principat d'Andorra, a començaments dels anys noranta, coincidint, així, amb el naixement del *Diari d'Andorra* i els primers articles que el senyor Antoni Morell hi publicava. Llegir-los va ser tot un plaer i al mateix temps el primer contacte que vaig tenir amb la seva obra. D'aleshores ençà vaig anar investigant el personatge i la seva bibliografia. Recordo bé que per aquells temps ja tenia publicats una dotzena de llibres, alguns en solitari i d'altres de compartits: *Sis-cents noranta-tres anys després*, *L'Estat Andorrà*, *El Consell General (1862-1979)*, *Set lletanies de mort*, la transliteració del *Polítar Andorrà*, *Boris I, rei d'Andorra*, *Notícia de la Massana*, *Salvador Espriu i Andorra*, *Als límits de l'alba*, el *Manual Digest*, l'estudi de la *Carta Poble d'Andorra*, *Andorra, vol insòlit* i el primer d'una sèrie de vint fascicles, *Institucions Andorranes*, que va publicar en el ja desaparegut diari *Avui*.

Per a un nouvingut, els puc ben assegurar que llegir aquells escrits va ser tota una revelació i la descoberta d'un món nou. Perquè, tal com deia Erich Fromm: "Conèixer és estimar". I, per tant, només podem estimar allò que realment coneixem. Doncs, *sí*, senyor! L'Antoni Morell em va fer estimar encara més Andorra, cas que això fos possible...

Un dia, decidit a conèixer el personatge, me'n vaig anar cap a Escàs amb tots els llibres sota el braç a veure si tenia "sort" i me'ls voldria signar. M'obrí la porta –per descomptat– el Manolo, i, al cap d'un moment, ja em teniu pujant les escales. Em va rebre afectuós, de manera amable i sorprès. Començarem a parlar. Que si *d'on sou?*, que si Josep Pla, que si Gaziel, que si la Rodoreda (fent-me, així, un petit recorregut *literari-empordanès*, mostrant-me el seu coneixement d'aquell petit i vell país). Que *què feia a Andorra? ...que si la política ...que si l'Església ...que si el Principat*.

A la fi –com se sol dir en llenguatge col·loquial– el temps se'ns en va anar de les mans i, al cap d'unes quantes hores, sortia més content que un gínjol amb els llibres signats sota el braç i la sensació que quelcom important havia succeït.

Certament, va ser així perquè a partir d'aleshores ens vàiem de tant en tant. Això sí, cada cop que ens trobàvem o quedàvem les nostres converses s'allargaven en el temps d'una forma molt plaent i enriquidora. Fins al punt que la meva admiració inicial cap a l'autor es va anar convertint a poc a poc en una alta estima a la persona.

Arribem a l'any 2018. Any, en què com tots vostès saben, es va celebrar arreu dels països de parla catalana l'*Any Fabra*, tot coincidint amb el 150è aniversari del naixement del mestre (el 1868) i el 70è aniversari de la seva mort (el 1948).

Arran d'aquest esdeveniment, vaig entrar en contacte amb la gent del Ministeri de Cultura, encapçalat aleshores per la senyora ministra Olga Gelabert, la directora general de Cultura, senyora Montserrat Planelles i més estretament amb el senyor Sergi Valdés, que en aquell moment era el director de Política Lingüística.

Després de diverses reunions, vàrem acordar amb el senyor Valdés, la meva participació a l'acte central de l'*Any Fabra* que s'havia de celebrar a Andorra, el qual va tenir lloc el 18 de setembre del 2018 a la casa comuna d'Escaldes-Engordany, en què, per cert, vaig tenir l'immerescut

honor de compartir taula amb els filòlegs Joan Ramon Marina (cap de l'Àrea de Llengua Catalana), Jaume Salvanyà (corrector i assessor lingüístic en emissores de ràdio i canals de televisió, com ara TV3 o Catalunya Ràdio) i el senyor Jordi Ginebra, aleshores comissari de l'Any Fabra.

En l'endemig d'aquests fets, va arribar a Andorra, concretament a La Massana, l'agost del 2018, el *XVIIIè Campus Universitari de la Llengua Catalana*, i, aprofitant que era l'Any Fabra, em van demanar, per part de Govern, si podria fer una petita xerrada a aquest grup d'estudiants vinguts d'arreu del món en una sala de l'edifici administratiu del Govern. Per descomptat, i com sempre que Govern m'ha demanat alguna cosa, vaig acceptar de bon grat. La comunicació en si mateixa no devia anar tan malament, puix va ser la més ben valorada pels alumnes participants al *Campus*.

Arran d'això, tot parlant amb la senyora Laura Casanovas –que era una de les professores del *Campus*– em va dir que *com que la cosa havia anat molt bé, que quin tema creia jo que es podria fer per al proper Campus*. A aquesta pregunta, li vaig respondre immediatament, que estava molt bé –i perfectament justificada la conferència d'homenatge al mestre Fabra–, però que, de cara a l'any vinent, personalment creia que l'homenatge havia d'anar a raure cap a un personatge andorrà. Concretament, la figura del senyor Antoni Morell i Mora, amb qui, deixant de banda l'amistat personal que ens unia teníem una sèrie de valors i ideals comuns. A més –a veure si em sé explicar prou bé–, jo creia que en aquells moments, per dir-ho d'alguna manera, feia dies que estava una mica “oblidat”, ja que no rebia cap premi de feia temps, puix que el darrer havia estat l'Àgora Cultural de l'any 2011. A la professora, val a dir que la idea li va semblar del tot correcta. Però em va confessar que ni coneixia gaire l'obra ni el personatge. Havia llegit, això sí, les *Set lletanies de mort* i el *Borís I...*, però era conscient que amb això no n'hi havia prou per organitzar un esdeveniment com calia i per això em va demanar si l'ajudaria a muntar-ho tot plegat.

Evidentment li vaig dir que sí i que podia comptar amb mi per tot allò que necessités. (Innocent de mi! Creia que si es feia un acte d'homenatge al senyor Morell, el qual jo havia proposat i hi havia col·laborat, com a mínim m'hi deixarien participar. No va ser el cas.)

Bé. La qüestió és que al mes d'agost del 2018 la senyora Laura Casanovas i un servidor vàrem acordar de preparar un homenatge al senyor Morell de cara al *Campus Universitari* de l'any següent.

Això volia dir començar a remenar tots els llibres i fer una bibliografia actualitzada. Val a dir que hi havia llibres que l'amic Antoni ni recordava haver-los fet i algunes edicions de les quals tampoc en tenia constància.

Com que en aquells moments la meua companya literària anava molt per la Biblioteca Nacional cercant materials i llibres del senyor Morell, li vàrem oferir de fer un treball –d'unes cinc pàgines– sobre la vida i obra de l'autor donat que el Ministeri de Cultura també volia fer-li un homenatge mitjançant la revista EX-LIBRIS (núm. 22) de l'esmentada Biblioteca.

Això ja eren figures d'un altre paner. Ara ja no només s'havia de parlar de la seva obra, sinó que calia també parlar de la seva vida. Cosa, per cert, gens senzilla, donat el caràcter del personatge i el seu tarannà discret i reservat per a segons quines coses...

Després de parlar-ne una estona amb la Laura, vàrem decidir que calia que fer una cosa que tingués cara i ulls i que, per tant, un cop posats a la feina, el millor seria intentar de fer una monografia com Déu mana a l'altura del personatge. Un treball extens i seriós, que podríem presentar a la XLII Nit literària andorrana i que, al mateix temps, ens serviria com a base per a l'article de la Biblioteca Nacional.

Evidentment, si l'article sortia d'un treball conjunt el més normal era que l'encàrrec de la Nacional també fos conjunt, tal com va ser finalment.

Així que –aprofitant la meua amistat amb el senyor Morell– decidírem que jo hi parlaria i acordaria amb ell una sèrie d'entrevistes, les quals serien enregistrades per tal d'evitar errors, i, si un dia ella no podia venir, tingués constància del que havíem parlat. (I sort que així ho vaig fer!)

Dit i fet. El primer de maig del 2019 em reuneixo amb el senyor Morell i acordem una sèrie de vint entrevistes enregistrades, tal com he dit abans, i li explico la nostra intenció de fer-li un homenatge al *Campus Universitari*, de l'article de la Biblioteca Nacional i del fet de voler una extensa monografia sobre la seva vida i la seva obra, per presentar-ho a XLII Nit literària 2019, que organitza el Cercle de les Arts i les Lletres, i optar així al premi d'Investigació Històrica, que atorga el Molt Illustre Consell General.

La idea de parlar de la seva obra li va semblar correcta, però el fet de parlar de la seva vida i de la seva persona (tot i que no ho va dir en cap moment), l'hi vaig reconèixer en la mirada, que no li feia cap il·lusió. Tot i així –i potser per l'amistat que ens unia– va accedir a fer-ho de bon grat, tot i que no m'ho va posar fàcil en moltes ocasions, escudant-se en aquella rialleta sorneguera que era tan explícita.

Tanmateix, s'ha de dir en honor a la veritat que vaig pactar amb ell que tota la nostra feina abans de publicar-se o de presentar-se enlloc seria revisada per la seva persona i que tindria –evidentment– tot el dret a ometre allò que ell cregués oportú.

Val a dir –i permetin-me aquest incís– que de tota la feina feta durant aquells mesos, l'única cosa que no va permetre de publicar va ser una fotografia –l'única– en la qual estava amb la seva neboda. La resta li va semblar correcta del tot i ens va donar el seu permís per posar-hi allò de *Biografia oficial autoritzada*.

Els he de dir –veient-ho ara amb la distància que dona el temps i alguns fets ocorreguts– que entenc perfectament la seva negativa i em pregunto si era conscient que tenia aquella fotografia o si senzillament s'havia oblidat de llençar-la.

Bé. El cas és que ja teníem el seu permís i tot el necessari per començar a treballar contra rellotge. El primer que vam fer va ser decidir quina era la millor manera de distribuir-nos la feina. Finalment vàrem optar perquè ja que s'havia de parlar de la vida i de l'obra, que un agafés la vida i l'altre, l'obra. Tornant altre cop a allò de sempre, vàrem creure que seria més fàcil que l'apartat de la vida, és a dir: biografia, bibliografia i àlbum fotogràfic recaigués en la meua persona (donat que seria més senzill que se'ns obrís amb un amic que no pas amb una persona desconeguda i, a més, calia anar a casa seva i jo ja hi estava acostumat). Per contra, la Laura es quedaria –entre cometes– l'apartat de l'obra –ja que ella és filòloga– i es dedicaria

a la trilogia andorrana, les altres novel·les i l'obra assagística. Així, podríem dir que la Laura va ser la responsable de la part de l'estudi literari de l'obra i jo em vaig dedicar més a la part humana i recol·lectora de dades. Crec sincerament que fer-ho d'aquesta manera va ser tot un encert i que el treball va quedar prou digne.

Perquè vostès es puguin fer una idea més exacta del treball, m'agradaria de llegir-los l'índex:

“Val a dir que jo volia que en el treball hi haguera dues aportacions que considerava molt importants: una d'un polític i home d'estat i un altre d'un crític literari. I és per això que em vaig posar en contacte amb dos amics del senyor Morell –als qui vull donar les gràcies públicament aprofitant aquesta ocasió– els quals, a part de la seva contrastada i indiscutible solvència, varen tenir l'amabilitat d'acceptar de fer-nos el pròleg i l'epíleg del treball. Em refereixo a l'excap de Govern, M. I. Senyor Òscar Ribas Reig, i al filòleg i crític literari, senyor Àlex Broch i Huesa.”

Així que el treball comença amb la PRESENTACIÓ DEL M. I. SENYOR ÒSCAR RIBAS i a continuació hi ha la METODOLOGIA I OBJECTIUS DE L'OBRA, seguida de la INTRODUCCIÓ.

Passem llavors a la primera part en la qual ens trobem amb la BIOGRAFIA D'ANTONI MORELL, la qual està dividida en INFANTESA I FORMACIÓ, RETORN A ANDORRA I INICIS DE LA CARRERA PROFESSIONAL, INICIS DE LA CARRERA POLÍTICA I AMISTAT AMB SALVADOR ESPRIU, CARRERA POLÍTICA I OBRA HISTORIOGRÀFICA, ANYS 80, ANYS 90 i ANYS DE MADURESA.

Un cop acabada la *Biografia* entrem en el que seria la segona part, anomenada *Obra literària d'Antoni Morell*, que comença parlant de LA TRILOGIA ANDORRANA; és a dir, de *Set lletanies de mort* (1981), *Borís I, Rei d'Andorra* (1984) i *La neu adversa* (1999), per continuar amb *Als límits de l'alba* (1987), *Set lletanies de mort... i una altra* (1990), *Karen, nena de la llum* (1996) i *El vell i els anysells* (2004).

Acaba aquesta segona part amb *El pensament i l'obra assagística* en la qual es fa un repàs a la seva obra assagística i als reculls d'articles d'opinió: *Predicant en el desert* (1992), *L'esdevenidor assumit* (1992), *Tastar andorrà* (1995), *Memòries del fill d'un poble* (2005) i *Passaport sense nom* (2017).

I acabem aquest apartat parlant del que era una novetat en aquell moment (puix que encara no havia estat publicat ni entregat a l'editor) i que estava corregint en aquells moments una i altra vegada com era habitual en ell.

Em refereixo al llibre *De la governança d'un país. Carta sense resposta a Antoni Fiter i Rossell*,

que l'editorial va canviar per *De la governança d'un país. Carta oberta a Antoni Fiter i Rossell*. (Encara recordo com n'estava d'emprenyat, l'Antoni, però no va voler discutir...)

Per a ell, allò era una carta *sense resposta*, no una *carta oberta*. Però bé, va anar així.

Per acabar el treball ens calia un apartat que vàrem anomenar *Annexos* i que va incloure tota la bibliografia que d'ell coneixíem en aquell moment i que encara avui vaig ampliant per sorpresa meva.

Aquest apartat estava subdividit en BIBLIOGRAFIA, ALTRES ESCRITS, un llistat amb tots els CONTES DE NADAL que va publicar al *Diari d'Andorra*, el relat *Tinc un gos de color verd* (publicat a Edicions 62) i, tanmateix, vaig voler recuperar les quatre poesies que va escriure per al llibre *Poemes per Andorra* (1981).

El treball continua amb els AGRAÏMENTS, una petita CRONOLOGIA DE LA VIDA D'ANTONI MORELL, un llistat de tots els PREMIS I RECONeixEMENTS i, aprofitant que el *Campus Universitari de la Llengua Catalana* (CULC-2019) estava a Andorra, se'ns va ocórrer de fer traduir la primera frase de les *Set lletanies...* a 37 llengües diferents.

Finalment, hi ha un ÀLBUM FOTOGRÀFIC complet i acaba el treball amb el magnífic EPÍLEG d'Àlex Broch.

Amb aquest treball és cert que no vàrem guanyar el premi de Recerca Històrica, del Cercle de les Arts i les Lletres, però el jurat, format per les senyores Alexandra Monné i Bellmunt, Cinta Pujal i Carabantes i el senyor Francesc Rodríguez i Rossa, va acordar per majoria atribuir un accèssit a la nostra obra i recomanar la seva publicació. Però, el M.I. Consell General, fent valdre el seu dret de decisió, va declinar de publicar-lo.

Però nosaltres estem molt contents de la feina realitzada. Perquè en un viatge com aquest l'important és el camí...

I ara ja, per acabar, si m'ho permeten, voldria llegir-los un breu fragment del nostre treball:

"L'autor nacional és sempre producte del seu país. L'obra de Shakespeare no hauria estat possible sense Anglaterra, la de Cervantes sense Castella o la de Pushkin sense Rússia. Així doncs, com qualsevol persona que vulgui entendre l'ànima anglesa, la castellana o la russa haurà de llegir Shakespeare, Cervantes o Pushkin, qui vulgui entendre l'ànima andorrana haurà de llegir l'Antoni Morell."

Moltes gràcies per la seva atenció.